

TEFTİŞ VE DENETİME ATATÜRK'ÜN VERDİĞİ ÖNEM¹

Dr. Şafak BAŞA

Bu günlerde devlet denetim elemanlarını en çok meşgul eden konu hiç şüphesiz müfettişlik mesleğinin gelecekte hangi şekli alacağına ilişkindir. Bir çok bakanlıkta teftiş kurullarıyla ilgili değişiklikler olmakta, bazı denetim birimleri kaldırılmakta ya da birleştirilmektedir. Bu konuda yapılan tartışmalar teftiş kurullarının gerekliliği noktasına odaklanmakta, artık teftiş kurullarına gerek duyulmadığına ilişkin görüşler ileri sürülmektedir.

Teftiş kurullarının gerekliliğiyle ilgili tartışmalara tarihten bir pencere açarak katılmak istiyorum. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis Başkanı sıfatıyla 1 Mart 1923 tarihinde yaptığı "Türkiye Büyük Millet Meclisinin Birinci Dönem Dördüncü Yasama Yılına Açış Nutku" teftiş kurullarının önemi açısından tarihi bir belge olarak karşımızda durmaktadır.

Mustafa Kemal Paşa, konuşmasının "içişleri durumumuz" ile ilgili bölümünde Mülkiye Teftiş Kuruluna da yer vermiş ve denetimin gerekliliği nokta-i nazarından çok anlamlı değerlendirmelerde bulunmuştur;²

"... Güvenlik ve asayişin sağlanmasından sonra İçişleri Bakanlığının en çok önem verdiği sorun, memurların yürürlükteki kanun hükümlerini iyi uygulamalarını sağlamaktı. Doğrusu 1921 yılında İçişleri Teftiş Heyetinin kaldırılması dolayısıyla denetimsiz kalan işler ve işlemlerde düzensizlik ve yer yer şikayetler yapılmıştır.Yapılan teklif üzerine teftiş kurulunun yeniden kurulmasını Yüce Meclis uygun görmüş ve müfettişlerin bir kısmı 1922 mayısında, geri kalan kısmı da daha sonraki tarihlerde göreve başlamış olmalarına rağmen 94 memur hakkında soruşturma yapmış ve tamamlamıştır. Bu soruşturmaların kanuni sonucu olarak, 3 mutasarrıf, 5 kaymakam, 2 yazı işleri müdürü, 2 komiser görevden alınmış ve 3 memur 1 jandarma yüzbaşısına işten el çektirilmiş, 85 memur hakkında da soruşturma yapılmıştır. Teftiş Kurulu bu süre içinde 3 nahiye, 63 özel idare, 38 hapisane, 48 jandarma, 28 polis, 48 nüfus, 48 idare meclisi, 55 belediye ve 32 yazı işleri kalemi, toplam 363 daireyi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının gerekli görmesi üzerinde de 15 Kızılay şubesini denetlemiş ve bu denetimin gereği yapılmıştır. Teftiş Kurulunun bu ilk dönemle ilgili çalışmaları, işlemlerin düzeltilmesine ve memuriyette görev duygusunun artmasına yaramıştır. Bu yıl kadrosunun

¹ Bu makalenin yayımlandığı yer için bakınız: BAŞA, Şafak (2011), "Teftiş ve Denetime Atatürk'ün Verdiği Önem", Denetim Dergisi, Yıl: 24, Sayı: 116, (Ekim-Aralık 2011), s: 51-52.

² TBMM (1987), Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisini Açış Konuşmaları, TBMM Basımevi, Ankara, Sayfa: 96-97

kabul edilmesinden sonra tam kadro ile ve zamanında işe başlayacak olan teftiş kurulu içişleri hizmetlerinin düzelmesini sağlayacak bir kuruluş olacaktır (...) Her yönetimde olduğu gibi, jandarmada görev ve işlemlerin denetlenmesi ve bu denetimin iyi bir şekilde yapılması için yetenekli elemanlardan seçilerek müfettişlerle sağlanması gerektiğinden 1923 bütçesine müfettişler ödeneği eklenmiştir...”

Mustafa Kemal Atatürk'ün Mecliste yaptığı bu önemli konuşmadan bazı sonuçlar çıkarılabilir;

1) Ülkemizin en eski ve köklü teftiş kurullarından biri olan İçişleri Teftiş Heyetinin 1921 yılında kaldırılmış, ancak çok geçmeden 1922 yılı Mayıs ayında tekrar oluşturulmak zorunda kalmıştır.

2) Mustafa Kemal Paşa, güvenlik ve asayişin sağlanmasından sonra İçişleri Bakanlığının “*en çok önem verdiği*” sorunun, “*memurların yürürlükteki kanun hükümlerini iyi uygulamalarını sağlamak*” olduğunun altını çizmektedir. Bunu yapacak olan ise hiç kuşkusuz teftiş kurulu olacaktır.

3) 1921 yılında İçişleri Teftiş Heyetinin kaldırılması dolayısıyla iş ve işlemler denetimsiz kalmış ve bu durum uygulamada düzensizlik yaratmış ve sonuçta şikayetlere yol açmıştır. Bunun üzerine teftiş kurulunun tekrar oluşturulması zorunda kalınmıştır. Demek ki teftiş kurulunun kaldırılmasının en önemli sonucu “*iş ve işlemlerde düzensizliğe*” ve sonuçta da “*şikayetlere*” neden olmaktadır. Bu durum tarihsel olarak tecrübe edilmiş ve mülkiye teftiş kurulunun kaldırılması hatasından ilk fırsatta dönülmüştür.

4) İçişleri Teftiş Heyeti oluşturulduktan kısa bir süre sonra çok yoğun soruşturma ve denetim faaliyetlerine başlamıştır. Demek ki İçişleri Teftiş Heyetinin en önemli iki görevi “*soruşturma*” ve “*teftiş*” olmak üzere ayrılmaktadır. Teftiş Heyetinin hakkında soruşturma yaptığı kişiler arasında; mutasarrıf, kaymakam, yazı işleri müdürü, komiser, jandarma yüzbaşısı gibi kamu görevlileri bulunmaktadır. Bu soruşturmalar sonucunda bazı personelin *görevden alındığı*, bazılarının da *işten el çektirildiği* anlaşılmaktadır. Teftiş Heyetinin denetim yaptığı birimler arasında ise; nahiye, özel idare, hapisane, jandarma, polis, nüfus, idare meclisi, belediye, yazı işleri kalemi ve Kızılay şubesi gibi birimler bulunmaktadır. Bu denetimler havada kalmamış, “*gereği*” yapılmıştır.

5) Teftiş Kurulunun çalışmalarının iki önemli yararı bulunmaktadır. Birincisi “*işlemlerin düzeltilmesi*”, ikincisi de “*memuriyette görev duygusunun artmasıdır.*” Dolayısıyla Mustafa Kemal'e göre teftiş kurullarının çalışmalarının sadece düzeltici bir etkisi bulunmamakta, memuriyette görev duygusunun artması gibi ölçülmesi zor ancak kamu hizmetlerinin niteliği açısından önemli olan psikolojik etkisi de olmaktadır.

6) Görev ve işlemlerin denetlenmesi ve bu denetimin iyi bir şekilde yapılması için müfettişlerin “*yetenekli elemanlardan seçilmesi*” gerekmektedir. Dolayısıyla müfettişler kamudaki en iyi yetişmiş ve kurumun bir anlamda kurmay heyetini oluşturan kişilerdir.

7) Tam kadro ile ve zamanında işe başlayacak olan teftiş kurulu hizmetlerin düzelmesini sağlayacak bir kuruluş olacaktır. Dolayısıyla hizmetlerin düzeltilmesi isteniyorsa teftiş kurulunun “*kadrosu tam*” olmalıdır.

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, Atatürk’ün Mecliste yaptığı bu konuşma teftiş ve denetim hizmetlerine verdiği önemi kanıtlamaktadır. Bu tarihi konuşmadan alınacak çok dersler olduğu kanısındayım. Ülkemizin en eski ve köklü teftiş kurullarından biri olan Mülkiye Teftiş Kurulu 1921 yılında kaldırılmış, ancak çok geçmeden tekrar açılmak zorunda kalmıştır. Dilerim 1921 yılındaki hata 90 yıl sonra tekrarlanmaz ve teftiş kurullarının kaldırılması düşüncesinden bir an evvel vazgeçilir.